

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 2

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 1016 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 29-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Ilm-fanga baxshida umr	10
Baxtiyor Islamov	
Kichik biznesni rivojlantirishda "yashil" iqtisodiyotni keng tatbiq qilishning ahamiyati	12
Gulnora Abdurahmonova Kalandarovna, Sanjar Baxodirovich G'oiptazarov	
Brand Capital as a Determinant of Institutional Prestige and Student Choice in the Higher Education System	18
Zufarova Nozima Gulamiddinovna	
Inson va atrof-muhit dialektikasi: nomutanosiblik ko'rsatkichlari va ekologik muammolar	26
Butaboyev Maxammadjon Tuychiyevich, Maxmudov Nosir Maxmudovich	
Yashil budjetlashtirish va uni O'zbekistonda joriy etish istiqbollari	32
Meyliev Obid Raxmatullayevich, Gofurova Kamola Xayrulla qizi	
Iqtisodiyotda ta'lim va fan integratsiyasining asosiy yo'nalishlari	37
Yormatov Ilmidin Toshmatovich	
Transport vositalari va yo'llar turizm transport infratuzilmasini rivojlantirishning muhim omilidir	41
Agzamov Shaxboz Akmalovich	
Bank xizmatlarini raqamlashtirish orqali samaradorligini oshirish	46
A. X. Salamov	
Biznes-reja baliqchilik xo'jaligi rivojlanishi uchun asos sifatida	50
Dosmurotova Shaxista Kengashovna	
Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog'liqligi	57
Axmediyeva Aliya Toxtarovna	
Turizmni rivojlantirish imkoniyatlari	65
Ziyadullayev Ilhom Narkabilovich	
Tijorat banklari depozit operatsiyalari samaradorligini oshirish muammolari va ularni bartaraf etish yo'llari	69
Shamsiyev Nodir Muratovich	
Hududlarni rivojlantirishda xorijiy investitsiyalarning samaradorligini oshirish masalalari	74
Shagzatov Oybek bahodirovich	
Hududlar biznes muhitini rivojlantirish va samarali boshqarish yo'nalishlari	78
Davlatov Sanjar Abdimannonovich	
Ijtimoiy rivojlanish xulq-atvor paradigmasida yoshlarning tadbirkorlik faoliyatini tartibga solishning nazariy asoslari	82
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	
Korxonalar innovatsion faoliyatida raqamli transformatsiyaning muhim yo'nalishlari	86
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
O'zbekistonda agroturizmni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish (Buxoro viloyati misolida)	91
Yoriyeva Farangiz Murodillayevna	
Innovatsion tadbirkorlik muhitini kompleks baholashda xalqaro tashkilotlar tajribasi	96
Nazarova Umida Avazovna	
Turizm faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish samaradorligini oshirishning ayrim usullari	100
Mirzaxodjayev Alisher Botirovich	
Globalashuv sharoitida transchegaraviy suv resurslardan samarali foydalanishni boshqarish	105
Mirzayev Musurmon Umidullayevich	
Surxondaro viloyati iqtisodiyotida kichik biznes va tadbirkorlikning o'rni va ahamiyati	110
Fayziyeva Aziza Azamat qizi	
Ta'lim muassasalarida xarajatlarni moliyaviy nazorat etishning samaradorligi tahlili	115
Eshonqulov Davlatjon Rajabboyevich	
Ta'minot zanjirini boshqarishda transport logistikasi usullarini takomillashtirish	121
Zoxidova Nazokat Berdimurot qizi	
Blokcheyn texnologiyasida xavfsizlik masalalari	125
Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich	
Развитие цифровой трансформации банковского сектора Республики Узбекистан	131
Абдурахманова Матлуба Махаммадиновна	
Asosiy fondlarni hisoblash va baholash usullarini takomillashtirish istiqbollari	137
Rixsimbayev Odiljon Qobiljonovich	

Marketingda tovar harakati tizimini optimallashtirish va modellashtirish	143
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Kamola Abdujabborovna Pardayeva	
Iqtisodiy rivojlanish uchun strategik taqsimlash strategiyalari:	
Investitsion Fond Portfellarning qiyosiy tahlili.....	150
Sultonboeva Munira bahodirovna	
Soliq munosabatlarining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati: ilmiy-nazariy qarashlar.....	156
Axrorov Zarif Oripovich, Saidmurodov Feruz Sodiqjon o'g'li	
Взаимосвязь инвестиционной стратегии с оценкой эффективности инвестиционного проекта	161
С. С. Алиева, А. Назаров	
Erkin iqtisodiy zonalarining faoliyati va boshqaruv mexanizmini takomillashtirish.....	169
Sheraliyeva Saida Azatovna	
Xizmat safari xarajatlari hisobining huquqiy asoslari	172
Ergashev Sarvar Xudoynazarovich	
Инклюзивное образование и его особенности	177
Зайнутдинова Умида Джалоловна	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	181
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Mamlakatda soliq qarzdorligi vujudga kelishining asosiy sabablari va ularni qisqartirish yo'llari.....	186
Hakimov Ulug'bek Furqat o'g'li	
Mulk qiymatini baholash tushunchasi, baholash obyektlari, baholanadigan qiymat turlari.....	190
Izbosarov Boburjon Bahriddinovich, Yoqubboyev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta xizmatlarining zamonaviy transformatsiyasi.....	195
G. Adilova	
Biznes subyektlarida samaradorlik masalalarini o'yinlar nazariyasi usuli bilan baholash.....	199
Mardiyev Nurali	
Yengil sanoatda "lean production" konsepsiyasini tatbiq etishning amaliy jihatlari.....	205
Yaxyayeva Inobat Karimovna	
Soliq salohiyatini baholash usullari va ularning tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ta'siri tahlili	209
Borotov Sharofiddin Jumaqul o'g'li	
Ko'chmas mulk bozorini baholashning institutsional asoslari	215
Ishonqulov Nizamjon Fayzullayevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm xizmatlarini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	223
Amriyeva Shaxzoda Shuxratovna	
O'zbekistonning bank-moliya tizimi hamda unda Islom moliyasi	
instrumentlarini jalb etishdagi joriy tendensiyalar	228
Eshimov Alisher Dasmurodovich	
Tashqi savdoda notarif usullarni qo'llashning iqtisodiy oqibatlarini	
aniqlash metodologiyasi (rivojlangan davlatlar tajribasi)	236
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Reklama xizmatlari va uning subyektlar samaradorligini oshirishdagi imkoniyatlari.....	242
Rabbimov Elbek Abdolloyevich	
Ijtimoiy siyosatni amalga oshirishda sog'liqni saqlash tizimini moliyalashtirish asoslari	247
Imonqulov Nuriddin Qo'shmon o'g'li	
Tijorat banklari biznes ekotizimini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	252
Shoymardonov Orziqul Jo'ra o'g'li	
Majburiy tibbiy sug'urtaning vujudga kelishi va o'ziga xos xususiyatlari.....	258
Kenjayev Soxib Sayfiyevich	
O'zbekiston Respublikasida zamonaviy soliq ma'murchiligini	
joriy etish orqali budjet-soliq siyosati samaradorligini yanada oshirish	262
Yuldasheva Shaxnoza Xojjakbar qizi	
Jahon iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida derivativlar bozorining roli	268
Shokirov Mirkamol Mirolim o'g'li	
Boshqaruv hisobida mas'uliyat markazlarini tashkil etish masalalari.....	276
Sobirov Otabek Olimjonovich	
Davlat moliyasini boshqarishda moliyaviy nazorat usullaridan samarali foydalanish yo'llari	279
Kultayev Farxod Shavkatovich	
Tijorat banklari foydasi va rentabillik ko'rsatkichlariga ta'sir etuvchi omillar tahlilini takomillashtirish	283
Normo'minov Temurbek Sheraliyevich	
O'zbekiston Respublikasida tijorat banklari aktivlar sifatini oshirish yo'llari	286
To'ychiyev Otabek Shamshiyevich	
Venchur kapitalining mohiyati va O'zbekistonda venchur tizimini rivojlantirishning institutsional asoslari.....	290
Tadjibayeva Nigora Gulomjonovna	

Innovatsiyalar: zamonaviy iqtisodiyot uchun innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash zarurati.....	295
Malikova Dilrabo Muminovna, Tursunov Jahongir Ulug'bek o'g'li	
Budjet daromadlarining shakllanishida egri soliqlarning ta'sirini ko'p omilli ekonometrik modellashtrishda tahlil qilish.....	299
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida investitsion jozibadorlikni oshirish yo'llari.....	304
Abdullayev Boburjon Akbaralievich	
Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni	308
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	312
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	316
O. U. Shomurodov, A. A. Suyarov, Z. U. Uroqov, J. S. Urazov, A. T. Ablahatov	
Ways to Use the Experience of Foreign Countries in Creating a Beneficial Business Environment for Entrepreneurship And Improving Taxation	321
Mukhlisa Ikramova	
Aholi turmush darajasini oshirishda moliyaviy savodxonlikning o'rni va iqtisodiy rivojlanishga ta'siri	327
Yusupov Muhammadali Soxib o'g'li, J.D. Xojiyev	
Temir yo'l sanoat korxonalarida ijtimoiy-mehnat munosabatlarini boshqarish bo'yicha xorijiy tajriba.....	331
Kadirova Sharofat Amonovna	
Механизм внедрения аутсорсинговой деятельности в АО “Ўзтемирўйўловчи”	334
Н. Э. Кахарева	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish investitsiyalarni jalb qilishda xorijiy mamlakatlar tajribasi	339
Sharipov Bobur Anvar o'g'li	
“STEKLOPLASTIK” MJCHning bozordagi strategik holatini tahlil qilish.....	344
Musyeva Shoirazimovna	
Agrar sektorda ekologik toza mahsulotlarni ishlab chiqarishning nazariy masalalari.....	350
M. Sh. Nazarova, Z. S. Kazakova	
Methodological Foundations of Bank Lending and Classification of Factors Affecting the Features of Obtaining Loans.....	355
Raxmanova Laylo bahodirovna, A. Karimova	
Agrosanoat klasterlarda tovar-moddiy zaxiralar samaradorligini KPI orqali baholash uslubiyati.....	359
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich	
Faol tadbirkorlar faoliyatida kambag'al oilalarni iqtisodiy-ijtimoiy holatini yaxshilash imkoniyatlari.....	364
Salamov Ibrohim, Nazarova Maryam Sharifovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna, Jonibekov Faxriddin Beknazarovich, Kudratov Rizo Turdibayevich, Ulmasova Oygul Baxtiyorovna, Xamdamova Nasiba Ablakulovna, Xudayberdiyeva Ma'rifat Umarovna	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar strategiyasi tahlilining o'ziga xos xususiyatlari	371
Tursunova Shaxnoza Farxod qizi	
Процесс цифровизации АО “Нудугазта’минот”	375
Хусанов Кахрамон Нишонович	
O'zbekistonda aholi turmush darajasini oshirish yo'llari.....	380
Abdullayeva Madina Kamilovna, Eldorbekov G'ofurbek Iskandarbek o'g'li	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik subyektlari uchun kredit tizimini takomillashtirish mexanizmi.....	383
Bobayev Isroiljon Abidinbiyevich	
Mamlakatga jalb qilingan xorijiy kapitalning tovarlar va xizmatlar importi salohiyatiga ta'sirini ekonometrik modellar bilan baholash.....	388
Saydullayev Azamat Jo'raqul o'g'li	
O'zbekistonda bank xizmatlari raqobatbardoshligini baholash mazmuni va o'ziga xos xususiyatlari.....	396
Sh. Madraimov	
Kapital bozorida sug'urta kompaniyalar institutsional investor sifatida	399
Xasanova Lola Mamasharifovna	
Yangi O'zbekiston strategiyasida institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish va ko'p funksiyali raqamlashtirishning ilmiy asoslari	402
B. B. Berkinov	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirish mexanizmlari	411
G'afurov Umidjon Bahodir o'g'li	
Rivojlangan mamlakatlarda keksa fuqarolarning bandligini oshirish kam ta'minlangan aholi qatlamini qo'llab-quvvatlash usuli sifatida (Yaponiya tajribasi misolida)	415
Karimov Bekzodjon Ilxomovich	

Tashqi savdoni oshirishda boj-tarif siyosatini takomillashtirish mexanizmlari	422
Pardayev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
Финансы или корпоративные финансы	428
Уринов Бобур Насиллоевич	
In Ensuring Economic Development in the Country Green Economy and its Features	434
Akhunova Shakhistakhon Nomonjanovna, Abdusattorova Mokhirabonu Abdugoppor kizi	
Tijorat banklarining investitsiya faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari	439
Jo'rayev O'ktam Panji o'g'li	
Сокращение уровня бедности в Узбекистане	445
Амирджанова Ситора Суннат кизи	
Paxtachilik sohasida ishlab chiqarish jarayonlari samaradorligini oshirishning innovatsion yechimlari va uning foydaga ta'sirini baholash	450
S. B. Inoyatov	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlash amaliyotidagi muammolar va ularni barataraf etish yo'llari	455
Maxmudov Rahimjon Hamid o'g'li	
Mahalliy budget daromadlarining nazariy va ilmiy asoslari	462
Olokulova Feruza Mansurovna	
Kambag'allikni qisqartirish – aholi turmush farovonligini ta'minlashning muhim omili	465
Usmanov Baxodir Baxtiyorovich	
Raqamli marketingni rivojlantirish zaruriyati	471
Xalmuxamedova Zebxon Babaxanovna	
Tijorat banklari o'rtasidagi raqobatni rivojlantirish orqali fond bozorida aksiyalar narxini barqarorligini ta'minlash istiqbollari	475
M. Yuldosheva	
Konchilik sanoati korxonalarida innovatsion faoliyatni rivojlantirish mexanizmlarining ilmiy-nazariy asoslari	482
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
O'zbekistonda banklar moliyaviy xizmatlari va ular sifatining amaldagi holati tahlili	489
Mirzayev Mirza Abdullayevich	
Oliy ta'lim muassasalarining iqtisodiy samaradorlikning raqobatbardoshligini instituttsional tahlil qilish mexanizmi	494
Saydullayeva Saodat Abdumajidovna	
Integrasiya sharoitida to'qimachilik sanoatining rivojlanishi	501
Ziyayeva Muhtasar Mansurdjanovna	
Auditorlik tekshiruvini tashkil etish va o'tkazish jarayonlarini takomillashtirish	505
Karamatova Noiba Husnitdinovna	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarini	512
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Экономическое сознание и экономическое мышление: теоретический анализ	519
Пардаев Мамаюнус Каршибаевич, Мухаммедов Мурод Мухаммедович	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklari tomonidan qurilish korxonalarini kreditlashni takomillashtirish yo'llari	524
Sultanov Baxram Begdullayevich	
Роль искусственного интеллекта в современных технологиях медиаобразования в высших учебных заведениях	528
Самигова Гуландом Абдужаббаровна	
Talabalarga moliyaviy yordam dasturlari va ularning ta'lim sifatiga ta'siri	536
Mirzayeva Muhlis Ubaydullo qizi	
Mintaqaviy investitsion jozibadorlik va investitsion siyosat: nazariy talqin	541
Muminov Akmal Tulkunovich	
Mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida oliy ta'lim tizimining ta'siri	545
Nasimov Adiz Azamat o'g'li, Baxtiyorova Jasmina Jasurovna, Axrorov Zarif Oripovich	
Respublikada fermer xo'jaliklarga xizmat ko'rsatishni rivojlantirish va agroxizmatlar bozorini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari	550
Shukurov Ilxom Safarboyevich	
Turli mamlakatlarda oliy ta'limni moliyalashtirish yo'llari	557
Umarova Moxigul Maxmayunus qizi	
Dehqonchilikni innovatsion asosda rivojlantirishning xorijiy tajribasi	562
Yuldashev G'iyos Turabekovich	
Tijorat bank xizmat turlarini islomiy bank xizmatlari orqali rivojlantirish istiqbollari	566
Bayjanova Gozzal Sarsengaliyevna	

Qishloq xo'jaligi mahsulotini baholash va hisobga olishning uslubiy jihatlarini takomillashtirish	572
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
Секреты интересного урока в начальной школе	579
Гараева Олеся Владимировна	
Iqtisodiyotni barqaror rivojlanishda yashil iqtisodiyotning o'rni	582
Ibragimova Gulchehra Toxirovna	
Mahsulot va xizmatlarni raqamli transformatsiyasini amalga oshirish algoritmi	586
Kucharov Abrorjon Sobirjanovich, Bobojonov Azizjon Babaxanovich, Abdurakhmonov Abdumalik Abdurashidovich	
O'zbekiston Respublikasining soliq tizimi mamlakatda yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish vositasi sifatida	593
Nabiyev Feruz Nurmurodovich	
Fundamentals of Innovative Management and its Organizational Control	599
Akramova Aziza Abduvohidovna, Maqsudov Bunyod Abdusamatovich	
Moliyaviy menejment tizimini rivojlantirishda raqamli marketingdan foydalanishning afzalliklari	604
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
Оценка экономической эффективности использования фотоэлектрической тепловой установки	608
Жураев Ислон Рахматович, Юлдошев Исроил Абриевич, Жураева Зухра Исламовна	
Ilmiy darajali kadrlar tayyorlash sohasida xalqaro tajriba	614
Fazliddinov Shohruh Shamsiddinovich	
Turizm infratuzilmasi va uning tarkibiy tuzilishi	621
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li	
Oliy ta'lim xizmatlari bozorining rivojlanishi sabablari	625
Abdukadirova Kamola Azimovna	
Mintaqada turizm sohasini rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar tajribalari	629
Isomiddinov Inomjon Qurvonali o'g'li	
Ichki turizmni rivojlantirish bo'yicha infrastruktura holati	636
Dehqonov Burxon Rustamovich	
Soliqqa tortish maqsadida kadastr qiymatlarini aniqlash mexanizmlarini takomillashtirish yo'llari	642
Kamilov Abror Anvarovich	
O'zbekistonda uylarning energiya samaradorligini oshirish	647
Dodiyev Fozil O'tkurovich	
O'zbekistonda talant menejmentni tatbiq etish istiqbollari	653
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tibbiyot sohasini moliyalashtirish istiqbollari	658
Muxammadiyev Ramz Zoirjon o'g'li	
Bulutli texnologiyalardan foydalangan holda resurs xarajatlarini optimallashtirish: tahlil va boshqarish	663
Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Karabayev Rustam Zafarovich	
Milliy iqtisodiyotni rivojlanishida sug'urta institutlarining tutgan o'rni	673
K. A. Sharipov, D. Jo'rayev	
Tadbirkorlik nazariyasining evolyutsion talqini	678
Aripov Oybek Abdullayevich	
Enhance Export Potential of Private Entrepreneurship and Small Venture	683
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi	
Mintaqa barqaror rivojlanishini cheklovchi ekologik omillar tahlili	690
Adilova Marg'uba Tursunaliyevna	
Improving the Efficiency of Industrial Enterprise Activities in the Age of Digital Technologies	698
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi	
A study of green marketing practices in the retail industry – Advantages and disadvantages	705
Davronova Zilola Gulomovna	
Tijorat banklarining korporativ xizmatlarini transformatsiyalash jarayonini rivojlantirish	709
Farmanova O'g'li Aliqul qizi	
Davlat moliyaviy nazorat tizimini rivojlantirish istiqbollari	715
Maxmudov Azamat Normuradovich	
Xorijiy banklarning moliya injiniringi mahsulotlari va rivojlanish istiqbollari	721
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
O'zbekistonda turizm xizmatlari imkoniyatlari: muammo va yechimlar	727
Fayziyev Oybek Raximovich, Xalikov Saydilla Abdraxmanovich	
Sanoat klasterlarini shakllanishining simulyatsiya modelini yaratish	734
Xakimov Ziyodulla Axmadovich, Axmedova Rayxona Jasurbek qizi	
Hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning xususiyatlari va ustuvor yo'nalishlari	741
Tolibjon Qazaqov Sharifjon o'g'li	

Raqamli iqtisodiyotda zamonaviy texnika va texnologiyalarning xususiyatlari.....	747
Xusanov Ulugbek Nishanovich	
Biologik aktivlar va qishloq xo'jaligi mahsuloti joriy hisobini tashkil etish bo'yicha xorijiy tajribalar	752
Yusupova Mahfuza Baxtiyor qizi	
Mulkchilikning iqtisodiyotdagi ahamiyatini qiyosiy tahlil qilish (O'zbekiston va Shvetsiya misolida)	757
Odil Norboyev	
Ipoteka krediti riskining ayrim nazariy jihatlar.....	761
Xamraqlova Gulnozaxon Faxriddin qizi	
Xalqaro turizm bozorining rivojlanish tendensiyalari va unda O'zbekistonning ishtiroki	764
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, Bobobekova Nargiza Baxtiyorovna	
Tijorat banklari fond bozoridagi aksiyalar narxini o'zgarishini ebo moduli orqali aniqlashning ekonometrik tahlili.....	769
Yuldoshova Manzura Ollashkurovna	
Organizational mechanism of sustainable development of the tourism industry, role and application of technologies.....	780
Sayfutdinov Shuxratjon Sultonovich	
Banklarda risklarni diversifikatsiyalashning mohiyati va ahamiyati	787
Baxriddinov Sharofiddin	
Davlat oliy ta'lim muassasalarida daromad va xarajatlarning o'zaro mutanosibligi	793
Gafurov Anvar Bazarbayevich	
To'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri: tahlil va istiqbollar.....	799
Raxmanov Bekzod Ibragimovich	
Инновационный и развивающий менеджмент в сфере услуг	803
Axmatova Moxiyul Erkinovna	
Ishsizlarni kasb-hunarga o'qitish asosida raqobatbardoshligini oshirish	807
Bakiyeva Iroda Akbarovna	
Dehqon xo'jaliklarida yetishtirilgan grek yong'og'ini iste'molchilarga yetkazib berish yo'llari	811
Inobatov Abror Boshlarovich	
Комплаенс и риск менеджмент в международных гуманитарных организациях	817
Мухамеджанов Баходир Кахрамонович	
Ipakchilik korxonalarida innovatsion faoliyatni boshqarishning o'ziga xos xususiyatlari.....	822
Aliyeva Nodiraxon Abdumalikovna	
Soliqlarning yig'iluvchanligi va unga ta'sir etuvchi omillar tahlili.....	826
Abdurasulov Alisher Abdurasulovich	
Soliq islohotlari: u qanday bo'lishi kerak?	831
Hotamov Alisher Farxodovich	
Анализ операционных процессов экспорто-ориентированных хлопково-текстильных кластеров.....	837
Джурабаев Отабек Джурабаевич	
Ish bilan bandlikni sifat xususiyatlari asosida baholashga zarurat: ilmiy-nazariy yondashuvlar	842
Qurbonov Samandar Pulatovich	
Technology of Formation of Profession-Oriented Communication Competences in Training of Future Specialists in Higher Education Institutions	848
Rajapov Sulaymon	
Improving The Methodology of Developing Professional and Communicative Skills in Future Economists (In the Case of Teaching English).....	852
Samandarova Nargiza	
Sanoat mahsulotlarining raqobatbardoshligini oshirishda innovatsion texnoparklardan foydalanish muvaffaqiyatiga ta'sir etuvchi omillar.....	860
Sobirxonov Akbarxon Aziz-o'g'li	
Oziq-ovqat sanoati korxonalarida investitsion salohiyatni shakllantirishning mazmuni va ahamiyati	865
Xamrayev Nodirbek Ravshanovich	
O'zbekistonning moliyaviy siyosati: tarkibiy tuzilishi va tahlili	872
Jabborova Dilafruz Sodiqli qizi	
Institutsional islohotlarni chuqurlashtirish sharoitida lizing investitsiyalarini rivojlantirishning nazariy-uslubiy jihatlar.....	879
Axmediyeva Aliya Toxtarovna	
Hududlar rivojlanishini ta'minlashda erkin iqtisodiy zonalarining ahamiyati.....	885
Salomat Norova	
Yo'lovchi tashish xizmatlari sohasida korxona faoliyatini strategik rejalashtirishga ta'sir etuvchi omillari tahlili.....	889
Abarov Mashxurbek Ismonaliyevich, Pulatova Gulchexra Erkinovna	

Andarrayting xizmatining AQSh sug'urta bozorida tutgan o'rni.....	895
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlarni tuzishda aktivlarni qadrsizlanishga tekshirish.....	900
Tojiyev Behzod Bekmurod o'g'li	
Yangi O'zbekiston iqtisodiyotida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish – muhim yo'nalish.....	904
Dushaboyev Mirjalol	
Recreational potential of Uzbekistan and prospects for the development of wellness tourism in the country...912	
Amonboyev M., Shaymanova Nigora Yusupovna	
Yashil marketing: tushunchasi, mohiyati, kelib chiqishi, muammolari va istiqbollari	916
G'anieva Madina Bunyodali qizi, Ziyayeva Muhtasar Mansurdjanovna	
Innovatsion menejment va raqamli transformatsiyalarni joriy etishning metodologik asoslari.....	923
Quldoshev Asliddin Tursunovich	
Lizing munosabatlarini rivojlantirishda raqamli marketing strategiyalari.....	928
Yusupova Feruza Yo'ldosheva	
Analysis of the Transformation and Development Trends of the Higher Education System in Uzbekistan.....	934
Zufarova Nozima Gulamiddinova	
O'zbekiston investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish.....	940
Oybek Elmuratov	
Sifatli ta'lim uchinchi renessansning poydevori sifatida: xorijiy tajriba va tavsiyalar	943
Zafar Jumayev Ikromiddinovich	
Совершенствование методологии “зеленого” учёта в финансовом менеджменте устойчивого развития компаний энергетической отрасли в Узбекистане.....	947
Глазова Марина Викторовна	
Yangi O'zbekiston strategiyasida institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish va ko'p funktsiyali raqamlashtirishning ilmiy asoslari	954
Berkinov B. B.	
O'rta ta'lim tizimida “o'qituvchi imiji”ni rivojlanish genezisi.....	962
Odilova Sitara Sayfitdin qizi	
Роль инвестиций в системе железнодорожного транспорта в Республике Узбекистан	966
Акбарова Лайло Упашевна	
Mintaqaning investitsion jozibadorligini oshirish maqsadida innovatsion marketing texnologiyalaridan foydalanish.....	971
Ahmedov Alim Babaniyazovich	
Inson resurslarini rivojlantirishda xorijiy kompaniyalarning tajribasini o'rganish metodologiyasi.....	978
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Shadiyeva Madina Djaloliddin qizi	
Tadbirkorlik muhiti tahlili va uni davlat tomonidan tartibga solish shart-sharoitlari	981
S. T. Toshaliyeva, A. M. Abduraxmonov	
G'allachilik klasterlarini shakllantirishning tashkiliy-iqtisodiy jihatlarini	986
Ilmuratov Shavkat Maxsumovich	
Innovatsion texnologiyalarda umumishlab chiqarish xarajatlarini strategik boshqaruv hisobini takomillashtirish masalalari	990
Nasriyeva Zebiniso A'zam kizi, Mavlyanova Dilobar Maxkamovna	
Suv resurslaridan foydalanishda zamonaviy texnologiyalarni joriy qilish-davr talabi	995
Ibroym Maxkamov	
Tadbirkorlik subyektlari yer-suv resurslaridan foydalanishining hududiy xususiyatlari.....	999
Xamidjon Muxamadovich Shaxobov	
Korporativ tuzilmalarda global biznes etikasi va yashil biznes drayverlari.....	1003
Egamberdiyev Shuxrat Satimbayevich	
Aholini qishloq xo'jaligi mahsulotlari bilan ta'minlashning ayrim masalalari xususida.....	1007
Ochilova Maftuna Toshpulat qizi	
Tijorat banklari faoliyatining joriy holati tahlili	1012
Ergashev Azizxon Avazxon o'g'li	

TIJORAT BANKLARI FAOLIYATINING JORIY HOLATI TAHLILI

Ergashev Azizxon Avazxon o'g'li

TDIU mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Maqolada O'zbekiston Respublikasida tijorat banklari kredit qo'yilmalarining valyutalar kesimida taqsimlanishi ko'rib chiqilgan. Tijorat banklari faoliyatining joriy holati tahlil qilingan va tijorat banklari kredit qo'yilmalarining tarmoqlari bo'yicha o'rganilib chiqilgan.

Kalit so'zlar: tijorat bank, moliya xizmatlar, fintex-xizmatlar, kredit portfeli, kredit qo'yilmalari, milliy valyuta.

Abstract: The article examines the distribution of credit deposits of commercial banks in the Republic of Uzbekistan by currency. The current state of commercial banks' activity has been analyzed and commercial banks' lending sectors have been studied.

Key words: commercial banking, financial services, fintech services, loan portfolio, loan deposits, national currency.

Аннотация: В статье рассматривается распределение кредитных депозитов коммерческих банков Республики Узбекистан по валютам. Проанализировано современное состояние деятельности коммерческих банков и изучены отрасли кредитования коммерческих банков.

Ключевые слова: коммерческий банкинг, финансовые услуги, финтех-услуги, кредитный портфель, кредитные депозиты, национальная валюта.

KIRISH

So'nggi paytlarda, O'zbekiston tijorat banklari alohida kredit berish jarayonini yaxshilash va bank xizmatlari sifatini oshirish muhim vazifalar qatorida turibdi. Shu munosabat bilan, bank ish yuritish usullarini isloh qilish va aholi hamda biznes subyektlari orasida bank tizimiga nisbatan ishonchni mustahkamlash zarurligi ta'kidlanmoqda. Bu vazifalar, tijorat banklariga bir qator yangi mas'uliyatlar yuklamogda. O'zbekiston iqtisodiyotining faol komponenti bo'lgan xo'jalik yurituvchi subyektlarning barqaror rivojlanishi, tijorat banklarining tizimi bilan chambarchas bog'liq. Bunda, banklar tomonidan xo'jalik yurituvchi subyektlarga ko'rsatiladigan kompleks xizmatlar, xususan, innovatsion kreditlash xizmatlarining sifatini oshirish zarur. Ayni vaqtda, tijorat banklari tomonidan taqdim etilgan umumiy kreditlarning deyarli 55-60 foizi davlat dasturlari doirasida ajratilmoqda, imtiyozli kreditlarning ulushi katta bo'lib, banklarning depozit bazasi barqaror emas va mamlakatdagi inflyatsiya darajasi yuqori. Ushbu maqolada ishi mavjud muammolarni hal qilishning zarurati va ahamiyatini ko'rsatib beradi va bu yo'nalishda ilmiy takliflar va tavsiyalar ishlab chiqishga undaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada ma'lumotlarni shakllantirishda statistik, tahliliy va analiz-sintez usullaridan foydalanilgan bo'lib, iqtisodiy ko'rsatkichlar yillar kesimida tahlil qilingan.

TAHLIL VA NATIJALAR MUHOKAMASI

O'zbekiston Respublikasining iqtisodiy o'sishi, asosan, keng miqyosdagi iqtisodiy va ijtimoiy islohotlarga, shuningdek, kredit oluvchilar uchun yaratilgan imkoniyatlarga chambarchas bog'liqdir. 2022-yilda mamlakatning yalpi ichki mahsuloti (YAIM) 888,3 trillion so'mni tashkil etdi, bu 2021-yilga nisbatan 16,8% o'sishni ko'rsatdi va kishi boshiga 25,3 million so'mni tashkil etdi. 2014-2022-yillar oralig'ida, O'zbekistonning YAIMi va tijorat banklari kreditlarining hajmi o'sish tendensiyasini namoyish etdi. 2022-yilda iqtisodiyotning real sektoriga yo'naltirilgan kredit investitsiyalari hajmi 16,3% o'sib, 390,1 trillion so'mga yetdi va YAIMga nisbatan 44%ni tashkil etdi.

Xalqaro tajribalarga ko'ra, ba'zi mamlakatlarda tijorat banklari kredit investitsiyalari miqdori YAIMga nisbatan ancha yuqori: Avstraliyada 190%, Niderlandiyada 279%, Buyuk Britaniyada 170% va AQSHda 150%dan ortiq. Bu ko'rsatkichlar O'zbekistonda kreditlarning o'sishiga qaramasdan, xalqaro miqyosda kreditlash darajasi yetarli emasligini ko'rsatadi. Shuningdek, so'nggi yillarda tijorat banklari mijozlarga xizmat ko'rsatish jarayonini soddalashtirish maqsadida, jumladan masofaviy bank xizmatlari va mobil ilovalarga alohida e'tibor berib, o'z biznes modellarini o'zgartirmoqdalar. Bu kabi o'zgarishlar banklar orasida turlicha shakllarda ko'zga tashlanmoqda.

O'zbekiston Respublikasining bank sektorida 2016-yildan boshlab ijobiy tendensiyalar kuzatilgan, biroq bugungi kunga kelib, davlat banklari milliy bank tizimidagi muammolarning asosiy sababchilaridan biriga aylangan. Davlatga tegishli bo'lgan tijorat banklarida hukumat mablag'larining ulushi hali ham yuqori darajada saqlanib qolgan. Shuningdek, O'zbekiston bank tizimida yuqori darajadagi markazlashuv mavjudligi ko'zga tashlanadi: umumiy bank aktivlarining 84 foizi davlat ulushiga ega banklarda joylashgan, bulardan 64 foizi esa beshta asosiy banklar (Milliy bank, Asaka bank, O'zsanoatqurilishbank, Ipoteka bank va Agro bank) hissasiga to'g'ri keladi. Davlatga tegishli banklarda depozitlardan kreditlarga qilingan nisbat 32,9 foizni tashkil etadi, bu raqam xususiy banklarda deyarli 96 foizga yetadi.

1-jadval: O'zbekiston Respublikasida tijorat banklari kredit qo'yilmalarining valyutalar kesimida taqsimlanishi

Yillar	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Miqdori bo'yicha, trln. so'm									
Ajratilgan kreditlar	34,5	42,7	53,4	110,6	167,4	210,1	275,3	326,4	390,1
Valyutalar bo'yicha, trln. so'm									
Milliy valyutada	21,04	28,94	30,56	41,74	44,13	110,4	138,6	163,7	204,1
Xorijiy valyutada	13,46	13,76	22,84	68,86	55,87	99,7	136,7	162,7	186,0

Tijorat banklari tomonidan ajratilgan kreditlarni valyutalar bo'yicha tahlil qilganda, milliy valyutada berilgan kreditlarning hajmi oshishi, bir tomondan, davlat dasturlari orqali imtiyozli kreditlarni ko'payishi bilan, ikkinchi tomondan esa, jismoniy shaxslarga taqdim etiladigan yuqori foizli iste'mol kreditlari hajmining oshishi bilan bog'liq. 2021-yilda xorijiy valyutada kredit qoldig'i 17,8 foizga, milliy valyutada kredit qoldig'i esa 18,1 foizga ko'paygani kuzatilgan (1-jadval).

Tijorat banklarining umumiy kredit portfeli tarkibini ko'rib chiqsak, uzoq muddatli kreditlarning ulushi yuqori ekanligi aniqlanadi. Masalan, 2014-yilda umumiy kredit portfelinin 87 foizdan ortig'i uzoq muddatli kreditlardan iborat bo'lgan, 2022-yilga kelib esa bu raqam 90 foizga yetgan. Bu mablag'lar asosan mamlakatning strategik sohalarini modernizatsiya qilish va kredit oluvchilarga ko'maklashish uchun ishlatilgan. O'zbekiston tijorat banklari tomonidan berilgan milliy va xorijiy valyutada kreditlarni tahlil qilsak, 2022-yilda valyuta siyosatining liberallashtirish natijasida, umumiy kredit portfelidagi chet el valyutasidagi kreditlarning ulushi 50 foizga yaqinlashganini ko'rishimiz mumkin. Bu ko'rsatkichlar MDH davlatlaridagi ko'rsatkichlarga qaraganda ancha yuqori, bu esa o'z navbatida kreditlarni qaytarish xavfini va muammoli kreditlarni ko'payishiga olib kelishi mumkin (2-jadval).

2-jadval: O'zbekiston Respublikasida tijorat banklari kredit qo'yilmalarining muddatlari bo'yicha taqsimlanishi

Yillar	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Miqdori bo'yicha, trln. so'm									
Ajratilgan kreditlar	34,5	42,7	53,4	110,6	167,4	210,1	275,3	326,4	390,1
Muddatlari bo'yicha, (qisqa muddatli) trln. so'm									
Qisqa muddatli	4,49	12,11	4,29	4,76	8,67	17,95	28,24	33,4	51,1
Shundan, foizda									
Milliy valyutada	60,96	67,76	57,21	37,74	44,13	64,6	59,8	50,4	51,7
Xorijiy valyutada	39,04	32,24	42,79	62,26	55,87	35,4	40,2	49,6	49,3
Muddatlari bo'yicha, (uzoq muddatli) trln. so'm									
Uzoq muddatli	30,01	30,59	49,11	105,84	158,73	192,15	247,06	293,1	338,9
Shundan, foizda									
Milliy valyutada	59,75	65,52	58,12	42,14	48,51	98,7	121,6	49,4	52,6
Xorijiy valyutada	40,25	34,48	41,88	57,86	51,49	93,4	125,4	50,6	47,4

Agar 2022-yilda O'zbekiston tijorat banklarining kredit portfelini tarmoqlar bo'yicha tahlil qilsak, eng katta ulushni, ya'ni 37%ni sanoat sohasi egallagan, bu boshqa tarmoqlarga qaraganda ancha yuqori foizdir. Qishloq xo'jaligi, transport va aloqa sohalari esa o'rtacha 9-11 foiz atrofida qolmoqda. Moddiy-texnik ta'minot va uy-joy kommunal xizmatlar sohasiga berilgan kreditlarning ulushi atigi 1 foizni tashkil etib, bu sohalarning rivojlanish darajasi yetarli emasligini ko'rsatmoqda. Shu davr mobaynida kredit portfelining taqsimlanishi bo'yicha sanoat sohasining ulushi barqaror yuqori darajada qolmoqda (3-jadval).

3-jadval: O'zbekiston Respublikasida tijorat banklari kredit qo'yilmalarining tarmoqlar bo'yicha taqsimlanishi

Yillar	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Miqdolari bo'yicha, trln. so'm									
Ajratilgan kreditlar	34,5	42,7	53,4	110,6	167,4	210,1	275,3	326,4	390,1
Tarmoqlar bo'yicha, foizda									
Sanoat	44	36	35	41	40	35	37	36	37
Qishloq xo'jaligi	6	4	6	4	6	8	10	11	11
Transport va kommunikatsiya	12	18	14	15	12	11	10	9	8
Qurilish sohasi	3	3	4	3	4	3	3	3	4
Savdo va umumiy xizmat	7	6	8	5	6	7	7	8	8
Moddiy va texnik ta'minot	1	1	1	-	2	2	1	1	1
Uy-joy kommunal	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Boshqa sohalar	26	31	31	31	29	33	31	31	30
Jami:	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Yuqoridagi jadval O'zbekiston Respublikasidagi tijorat banklari kredit qo'yilmalarining tarmoqlar bo'yicha taqsimlanishini ko'rsatmoqda. Jadval 2014-2022-yillarni qamrab olgan va har bir yil uchun kredit miqdorlarini va ularning sohalari bo'yicha foizli taqsimotini ko'rsatadi.

Jumladan, 2017-2022-yillar kesimida tijorat banklari aktivlari va tijorat banklari kreditlarning o'sish sur'atlari kuzatildi, ayniqsa, 2017-yilning oktyabr oyida yuqori darajada o'sgan. Buning asosiy sabablaridan so'ngi yillarda tijorat banklari tizimiga aloqador bo'lgan qator me'yoriy hujjatlarni qabul qilinganligidir deb hisoblaymiz.

O'zbekistonda bank xizmatlaridan foydalanish imkoniyatining pastligi: moliyaviy inklyuziya va iqtisodiy rivojlanishning oqibatlari

Moliyaviy xizmatlarning rivojlanayotgan landshaftida bank xizmatlaridan universal foydalanish moliyaviy inklyuziya va iqtisodiy rivojlanishning asosiy omili sifatida tan olingan. Xususan, moliyaviy inklyuziya nafaqat qulaylik masalasi, balki iqtisodiy o'sish va qashshoqlikni kamaytirishning muhim omilidir. O'ziga xos ijtimoiy-iqtisodiy dinamikasi va geografik xilma-xilligi bilan ajralib turadigan O'zbekiston sharoitida, ayniqsa, qishloq joylarda asosiy bank xizmatlaridan yetarli darajada foydalanish masalasi muhim muammo bo'lib turibdi.

Geografik tafovutlar: ushbu muammoning taniqli tomoni – bu bank xizmatlaridan foydalanishda joylashuvning keskin bo'linishi. Shahar markazlari bank filiallari va bankomatlarining nisbatan yuqori konsentratsiyasiga ega bo'lsa-da, qishloq va chekka hududlar bunday infratuzilmaning yo'qligidan aziyat chekmoqda. Ushbu geografik nomutanosiblik nafaqat ijtimoiy-iqtisodiy tengsizlikni chuqurlashtiradi, balki qishloq joylarda iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish imkoniyatlariga to'sqinlik qiladi.

Cheklangan moliyaviy savodxonlik: jismoniy masofadan tashqari, moliyaviy savodxonlik masalasi bank xizmatlaridan foydalanishga to'sqinlik qilishda katta ahamiyatga ega, ayniqsa chekka hududlarda bu chuqur aks etadi. Moliyaviy mahsulotlar, xizmatlar va ularning afzalliklari to'g'risida tushunmaslik jismoniy shaxslarni banklar bilan aloqada bo'lishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Bundan tashqari, rasmiy moliya institutlari ishonchsizlik olib kelishi mumkin, norasmiy va tez-tez talabga javob moliyaviy yechimlar tomon odamlarni harakatlanadi.

Normativ to'siqlar: normativ muhit ham kirishni cheklashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Identifikatsiyalashning qat'iy talablari, hujjatlarning og'ir jarayonlari va tartibga soluvchi to'siqlar banklarni o'z xizmatlarini chekka hududlardagi aholiga kengaytirishdan to'xtatishi mumkin. Bundan tashqari, bunday me'yoriy cheklovlar innovatsiyalarni va kam ta'minlangan jamoalar uchun moslashtirilgan moliyaviy mahsulotlarni joriy etishni to'xtatishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 12.05.2020-yildagi PF-5992-son "2020-2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida"gi Farmonida "RegTech" va "SupTech" texnologiyalarini tatbiq etish orqali ma'muriy va operatsion jarayonlarni avtomatlashtirish va optimallashtirish masalasi ham ko'rilgan.

O'zbekistonning iqtisodiy ko'rsatkichlarini xalqaro reytingda yanada yuqori ko'rsatkichlarga ko'tarish maqsadida, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 25-fevralda PQ-4210-sonli "O'zbekiston Respublikasi xalqaro reytinglar va indeksdagi o'rnini yaxshilash chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori qabul qilindi. Ushbu qarorda, O'zbekiston reytingini yuqori o'rinlarga ko'tarish bo'yicha istiqboldagi aniq rejalar belgilab, tijorat banklariga bir qancha vazifalar belgilab berildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining, 17.02.2021-yildagi PQ-4996-son "Sun'iy intellekt texnologiyalarini jadal joriy etish uchun shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori tijorat banklari faoliyatini monitoring qilish samaradorligini oshirish va ular tomonidan tartibga solish talablari (SupTech va RegTech) bajarilishini soddalashtirish, shuningdek, bank xizmatlari ko'rsatish sifatini tahlil qilish, foydalanuvchilarni masofadan biometrik identifikatsiyalash (Face-ID) va kredit tavakkalchiliklarini baholash uchun sun'iy intellekt texnologiyalarini qo'llash masalalari ko'rib chiqilgan va bu orqali bank xarajatlari kamayadi, bundan tashqari ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlashda va sifatini oshirishga erishiladi.

Fikrimizcha, jahonda mamlakatlarning bugungi kundagi globallashuvi jarayonida, mamlakatda iqtisodiyotni diversifikatsiyalash va liberallashtirish, hamda uni yanada yuqori bosqichga ko'tarish ustuvor vazifa qilib belgilangan. Bu vazifalar ijrosini ta'minlash, vatan taraqqiyotini yanada yuksaltirish va xalq farovonligini oshirishga qaratilgan hal qiluvchi omil qarz mamkatdagi ishlab chiqarish salohiyatini rivojlantirishdir. Bunda tijorat banklari kreditlarining o'rnini muhim ahamiyat kasb etishi shubhasiz.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Zamonaviy bank faoliyatining rivojlanishi va bank sektoriga moliyaviy texnologiyalarning joriy etilishi, xususan masofaviy moliyaviy xizmatlar va mobil ilovalarning funksional imkoniyatlarini kengaytirish, bankning mijozlar bazasini kengaytirishga va xarajatlarni kamaytirishga olib keladi. Bu o'zgarishlar bank xizmatlarining ommabopligini oshirishga va bank xizmatlaridan kengroq foydalanish imkoniyatlarini yaratadi. "Raqamli banking" tamoyillariga asoslangan biznes-modellarni joriy qilish orqali aholi va tadbirkorlik subyektlari, ayniqsa kam daromadli va qishloq aholisi, mikrofirmalar va kichik korxonalar uchun bankning bazaviy xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlari kengayadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Capgemini Financial Services Analysis, 2022; Capgemini Voice of Customer survey, N=8051.
2. Capgemini Financial Services Analysis, 2022; Capgemini Voice of Customer survey, N=142
3. Carlo, Altavilla., Miguel, Boucinha., Paul, Bouscasse. (2022). Supply or Demand: What Drives Fluctuations in the Bank Loan Market?. Social Science Research Network, doi: 10.2139/ssrn.4037835 com/2017/01/bruneis-central-bank-selects-vizor-for-financial-data-revamp. M. L. Lopez. 2018. BSP to use regulatory and supervisory technology. Business-World. 2 April. <https://www.bworldonline.com/>
4. Faisal, Abbas., Shoaib, Ali., Maqsood, Ahmad. (2021). Does economic growth affect the relationship between banks' capital, liquidity and profitability: empirical evidence from emerging economies. Journal of Economic and Administrative Sciences, doi: 10.1108/JEAS-03-2021-0056
5. Flora, Merko., Mateus, Habili. (2023). Impact of interest rate, exchange rate, and inflation on commercial banks' performance. Corporate and business strategy review, doi: 10.22495/cbsrv4i2art2
6. Hamdin, Ahmed, Alafif. (2023). Interest Rate and Some of Its Applications. Journal of Applied Mathematics and Physics, doi: 10.4236/jamp.2023.116102

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.